

Nr 146.

Ankom till riksdagens kansli den 23 maj 1944 kl. 2 em.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1943/44 dels till Krigsmaterielverket: Merkostnader för vissa fabriksanläggningar, dels ock till Merkostnader för maskinella anordningar för värnpliktsredovisningen.

(1:a avd.)

1:o) **Krigsmaterielverket: Merkostnader för vissa fabriksanläggningar.** I propositionen nr 163 har Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 3 mars 1944 (bilaga 2, punkt 2), föreslagit riksdagen att till Krigsmaterielverket: Merkostnader för vissa fabriksanläggningar å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1943/44 under fjärde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 4 325 000 kronor.

Bland åtgärder som vidtagits för att trygga krigsmaktens försörjning med ammunitionseffekter ingår uppförandet av vissa fabriker för krut- och sprängämnestillverkning, de s. k. A-, B- och C-fabrikerna. Dessa fabriker ha uppförts av vissa privata industriföretag, som regel i anslutning till dessa, enligt överenskommelser, som ursprungligen slutits med arméförvaltningens tygdepartement. Färdigställandet och administrationen av fabrikerna ha sedermera övertagits av dåvarande statens ammunitionsnämnd, från och med den 1 juli 1942 benämnd statens krigsmaterielnämnd, vars verksamhet numera, sedan den 1 juli 1943, uppgått i krigsmaterielverket.

Till bestridandet av kostnaderna för ifrågavarande fabriker ha medel i olika sammanhang anvisats från å förskottsstaten för försvarsväsendet uppfört anslag till engångsutgifter. Vid den tidpunkt då ammunitionsnämnden övertog uppdraget att färdigställa fabrikerna uppgingo de för ändamålet tillgängliga medlen till 8 357 000 kronor, av vilka en del då redan utbetalats av tygdepartementet.

I skrivelse den 25 januari 1941 anmälde ammunitionsnämnden, att de sålunda till förfogande stående medlen icke vore tillräckliga för fabrikernas färdigställande. Kostnaderna beräknades uppgå till något över 10 000 000 kronor. Som skäl till kostnadsökningarna angav nämnden, bland annat, att C-fabrikerna förlagts till i berg insprängda, självständigt belägna lokaler i stället för, såsom ursprungligen planerats, öppet och i anslutning till privata industriföretag. Med bifall till ammunitionsnämndens hemställan anvisade Kungl. Maj:t genom beslut den 7 februari 1941 1 700 000 kronor från veder-

börligt förskottsanslag till engångsutgifter för färdigställande av ifrågavarande fabriker.

Sedermera anmälde ammunitionsnämnden i skrivelse den 28 juli 1942, att de medel, tillhopa 10 057 000 kronor, som dittills stått till förfogande för utförande av fabrikerna, av vilka vissa då voro färdigställda, överskridits med omkring 2 000 000 kronor samt att ytterligare kostnader voro ofrånkomliga, innan arbetena helt avslutats.

I skrivelse den 4 maj 1943 har statens krigsmaterielnämnd anmält, att de slutliga kostnaderna för färdigställande av A-, B- och C-fabrikerna komme att överstiga för ändamålet tillgängliga medel, 10 057 000 kronor, med 4 400 000 kronor och således uppgå till 14 457 000 kronor. Av skrivelsen och en därvid fogad tablå över ifrågavarande kostnader framgår, att ett medelsöverskridande föreligger av sammanlagt 3 746 299 kronor 50 öre för samtliga fabriker. Av övriga uppgivna merkostnader hänför sig ett belopp av 429 700 kronor 50 öre till beräknad kostnad för ytterligare nödvändiga åtgärder och ändringar för uppnående av beräknad kapacitet samt 224 000 kronor till kostnader för åtgärder för att förbilliga driften eller öka kapaciteten.

I ärendet hava utlåtanden avgivits av arméförvaltningens tygdepartement och civila departement, varjämte, sedan krigsmaterielverket i skrivelse den 23 juli 1943 gjort framställning om medel till utförande av en del av de tidigare anmälda åtgärderna för färdigställande av ifrågavarande fabriker, Kungl. Maj:t genom beslut den 30 juli 1943 anvisade 75 000 kronor till utförande av ifrågavarande arbeten.

Med skrivelse den 7 december 1943 till chefen för försvarsdepartementet har arméförvaltningens civila departement överlämnat resultatet av genom departementets försorg verkställd närmare deltaljgranskning av kostnaderna för två av fabrikerna. Av skrivelsen framgår, att vid denna granskning framkommit förhållanden, som giva anledning till antagande, att staten påförts obehöriga kostnader för dessa fabriker.

Slutligen har krigsmaterielverket i skrivelse den 17 februari 1944 hemställt att, utan avvaktan å prövningen av verkets medelsäskanden i övrigt för här ifrågavarande ändamål, ett belopp av 38 000 kronor måtte ställas till förfogande för utförande av vissa nödvändiga åtgärder vid C-fabrikerna.

Departementschefen har anfört följande.

Av den lämnade redogörelsen framgår, att vid utförandet av ifrågavarande fabriksanläggningar högst betydande överskridanden av till förfogande stående medel ägt rum. Sedan utöver de medel, omkring 8 300 000 kronor, som ursprungligen avsetts för ändamålet, i februari 1941 anvisats 1 700 000 kronor för fabrikernas färdigställande, ha nu anmälts överskridanden med tillhopa omkring 3 750 000 kronor.

Jag vill erinra, att frågor av liknande art tidigare varit föremål för statsmakternas prövning. Erinras må sålunda om de anslagsöverskridanden för vissa befästningsanläggningar, till vilkas täckande medel äskats av riksdagen i propositionerna 1941: 292, bilaga 2, punkt 1, och 1942: 316, bilaga 2, punkt 7. I dessa två fall vållades anslagsöverskridandena bland annat därav, att

arbetena icke i förväg noggrant planlagts, vilket i sin tur varit att tillskriva arbetenas brådskande natur med hänsyn till beredskapsförhållandena. Liknande omständigheter synas vara för handen i det nu föreliggande fallet. Härtill komma vissa andra förhållanden som kunna ha påverkat kostnaderna. Arméförvaltningens civila departement har funnit att redovisningen hos industriföretag, som handhaft uppförandet av vissa av ifrågavarande fabriker, varit i en del avseenden bristfällig samt anslutit sig till av granskningsman uttalad uppfattning, att det icke vore uteslutet, att kronan till följd därav fått vidkännas avsevärda obehöriga kostnader. Av den föreliggande utredningen synes vidare framgå, att ammunitionsnämnden utan att inhämta Kungl. Maj:ts medgivande vidtagit vittsyftande ändringar i byggnadsplanerna och därigenom iklätt statsverket merutgifter. Vad i sådant och vissa andra hänseenden — i anslutning till av statens krisrevision framställda erinringar — vid anmälan av årets statsverksproposition (fjärde huvudtiteln, punkt 88) anförts rörande merkostnaderna för pansarkryssaren Fylgias iståndsättande och modernisering synes äga motsvarande tillämpning å nu förevarande byggnadsföretag.

För egen del anser jag det nödvändigt, att samtliga omständigheter i samband med planläggningen och uppförandet av fabriker underkastas undersökning för utrönande av anledningarna till anslagsöverskridandena och för klarläggande i vad mån dessa överskridanden kunnat undvikas genom åtgärder från de myndigheter — arméförvaltningens tygdepartement och ammunitionsnämnden (krigsmaterielnämnden) — i vilkas regi anläggningarna utförts. Det är min avsikt hemställa hos Kungl. Maj:t, att ärendet överlämnas till statens sakrevision för utförande av denna undersökning.

Oberoende av det resultat, vartill en dylik undersökning kan komma, torde dock, sedan noggrannare kostnadsuppgifter nu föreligga, medel böra anvisas i första hand för täckande av redan bundna utgifter. Dessa kostnader, vilka enligt vad krigsmaterielverket uppgivit för närvarande påföras driftskonto i mån av utbetalningar, uppgå enligt det föregående till i runt tal 3 750 000 kronor. Jag vill dock framhålla, att den fortsatta undersökningen kan giva vid handen, att vissa av dessa kostnader felaktigt påförts kronan. Härutöver har krigsmaterielverket beräknat ett belopp av i runt tal 430 000 kronor erforderligt för ytterligare nödvändiga åtgärder och ändringar för uppnående av beräknad kapacitet, varjämte verket hemställt om ytterligare 224 000 kronor för åtgärder för att förbilliga driften eller öka kapaciteten. Med hänsyn till angelägenheten ur beredskapssynpunkt att största möjliga effektivitet utvinnes av ifrågavarande fabriker och på de skäl i övrigt som krigsmaterielverket anfört till stöd för medelsäskandena i sistnämnda två hänseenden finner jag mig kunna tillstyrka, att medel anvisas jämväl för dessa ändamål.

Sammanlagda medelsbehovet uppgår, efter avdrag av de medel som anvisats den 30 juli 1943, till (4 400 000 — 75 000 =) 4 325 000 kronor. Medlen torde böra äskas av riksdagen å tilläggsstat till riksstaten för innevarande budgetår. Jag vill erinra, att enligt det förslag till inrättandet från och med den 1 juli 1944 av en försvarets fabriksfond, som förelagts innevarande års riksdag i propositionen nr 75, de fabriksanläggningar varom här är fråga skola från och med nämnda dag redovisas å denna fond och där upptagas såsom helt avskrivna. Med hänsyn härtill torde förenämnda belopp om 4 325 000 kronor böra anvisas såsom särskilt reservationsanslag å driftbudgeten. Då beloppet erfordras för färdigställande av äldre byggnadsföretag, som på grund av beredskapsförhållandena kommit till stånd, torde detsamma icke böra belasta den beräknade kostnadsramen för försvarets utbyggnad.

Utskottet.

Ursprungligen avsågos ifrågavarande fabriksanläggningar kunna utföras till en kostnad av omkring 8 300 000 kronor. Ehuru Kungl. Maj:t sedermera anvisat ytterligare 1 700 000 kronor för fabrikernas färdigställande, hava anslagsöverskridanden med tillhoppa omkring 3 750 000 kronor ägt rum, varjämte anmälts, att därutöver ytterligare belopp, omkring 650 000 kronor, erfordras. Sedan Kungl. Maj:t för vissa brådskande arbeten anvisat 75 000 kronor skulle sålunda för anläggningarnas färdigställande erfordras tillhoppa 4 325 000 kronor.

Även om svårigheter måste vara för handen att från början exakt beräkna kostnaderna för företag av den art, varom här är fråga, och planerna för utförandet måst under arbetets gång i vissa hänseenden revideras, finner utskottet i likhet med departementschefen att planläggningen icke företagits med önskvärd omsorg. Härtill kommer, att vittsyftande ändringar i byggnadsplanerna synas hava vidtagits utan att Kungl. Maj:ts medgivande därtill inhämtats, varigenom statsverket iklätts merutgifter. Departementschefen har förklarat sin avsikt vara att hos Kungl. Maj:t hemställa, att samtliga omständigheter i samband med planläggningen och uppförandet av fabrikena underkastas undersökning inom statens sakrevision. En dylik undersökning synes utskottet vara motiverad. I likhet med departementschefen finner emellertid utskottet att, oberoende av det resultat, vartill undersökningen kan komma, medel nu böra anvisas för täckandet av redan bundna utgifter samt för vissa ytterligare åtgärder för uppnående av beräknad kapacitet och för driftens förbilligande. Utskottet tillstyrker alltså, att medel för ändamålet anvisas i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må till *Krigsmaterielverket: Merkostnader för vissa fabriksanläggningar* å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1943/44 under fjärde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 4 325 000 kronor.

2:o) **Merkostnader för maskinella anordningar för värnpliktsredovisningen.** I förenämnda proposition har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen (bilaga 2, punkt 10) att till Merkostnader för maskinella anordningar för värnpliktsredovisningen å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1943/44 under fjärde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 300 000 kronor.

För anskaffning av adresseringsmaskiner med tillbehör för truppregistreringsmyndigheterna anvisade 1941 års riksdag (skrivelse nr 137) för budgetåren 1940/41 och 1941/42 reservationsanslag å tillhoppa 2 230 000 kronor till Maskinella anordningar för de värnpliktigas redovisning m. m.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande har dåvarande arméförvaltningens civila departement slutit avtal med aktiebolaget Systema i Stockholm rörande leverans av maskiner m. m., avsedda för värnpliktsredovisningen. En-

ligt detta kontrakt har aktiebolaget Systema åtagit sig att från Nordamerika leverera maskiner med tillbehör till ett belopp av 2 247 000 kronor, däri inräknade kostnader för uppmontering av maskinerna.

I skrivelse den 28 mars 1942 anmälde rullföringsnämnden, att vissa tryckmaskiner på grund av tidsläget ej levererats och sannolikt icke komme att levereras samt att till följd, bland annat, därav vissa merkostnader uppkommit för den maskinella utrustningen, vilka dock kunde täckas av de besparingar som föranleddes av den uteblivna leveransen. I enlighet med hemställan i rullföringsnämndens skrivelse medgav Kungl. Maj:t genom beslut den 17 april 1942, att nämnda merkostnader, beräknade till 204 000 kronor, finge bestridas från det för budgetåret 1941/42 anvisade anslaget till Maskinella anordningar för de värnpliktigas redovisning m. m.

Sedermera har rullföringsnämnden i skrivelse den 3 april 1943 lämnat redogörelse för ställningen å de anslag som stått till förfogande för ändamålet, därvid nämnden anmält, bland annat, att anslagen icke komme att förslå för täckande av kostnaderna för fullföljande av maskinanskaffningen i ursprungligen avsedd omfattning.

Chefen för armén har uppgivit det ytterligare erforderliga medelsbehovet för ifrågavarande ändamål till 303 100 kronor.

Departementschefen har framhållit, att anslagsöverskridandet till en del orsakats av att i ett läge, då all sannolikhet talade för att på grund av utebliven leverans besparingar skulle komma att uppstå på anslaget, dessa besparingar togos i anspråk för täckande av såväl kostnader som direkt förorsakats av denna uteblivna leverans som ock vissa i samband därmed stående utgifter. Kostnaderna för frakt, tull och försäkring hade blivit högre än som tidigare beräknats, varjämte — jämväl till följd av den uteblivna leveransen — hyra för maskiner, som provisoriskt utnyttjats, utgått med väsentligt högre belopp än som beräknats.

Under framhållande att utsikter nu föreläge, att resterande maskiner skulle kunna fraktas till Sverige inom den närmaste tiden, har departementschefen ansett medel böra äskas för fullgörandet av maskinleveranserna. Departementschefen har vidare tillstyrkt, att medel anvisas för vissa av chefen för armén angivna kompletterande anskaffningar m. m., och har därför ansett en medelsanvisning av i runt tal 300 000 kronor erforderlig. Beloppet borde såsom hänförande sig till ändamål, för vars tillgodoseende medel anvisats före 1942 års försvarsbeslut, icke belasta den för försvarets utbyggande enligt nämnda beslut beräknade kostnadsramen.

Kungl. Maj:t har i förevarande sammanhang föreslagit anvisande av medel för täckande av merkostnader vid genomförande av den maskinanskaffning, som erfordras i samband med övergången till det nya systemet för redovisning av värnpliktiga, ävensom för anläggningarnas fullständigande. Förslaget har icke givit utskottet anledning till erinran. Utskottet hemställer alltså,

Utskottet.

att riksdagen må till *Merkostnader för maskinella anordningar för värnpliktsredovisningen* å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1943/44 under fjärde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 300 000 kronor.

Stockholm den 23 maj 1944.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar *Johan Bernhard Johansson, Joh. Nilsson* i Malmö, *Gränebo, Sven Larsson, Bernhard Nilsson, Bäckström, Bäcklund, Holmström, Heiding, Karl Andersson, Boman* och *Gillström*; samt

från andra kammaren: herrar *Törnkvist, Skoglund* i Doverstorp, *Eriksson* i Stockholm. *Svensson* i Grönvik, *Andersson* i Prästbol, *Ward, Isacsson, Olsson* i Kullenbergstorp, *Nilsson* i Steneberg, *Lindholm, Åkerström* och *Eriksson* i Frägsta.
